

Tid, rum og retning

Som om den fysiologiske ordblindhed ikke kunne være nok, viser de fleste ordblinde også en arvet og medfødt manglende evne til at opleve eller orientere sanseindtryk i funktioner af tid, rum og retning.

Det er det, der hedder Hermanns Syndrom.

Syndrom

Et Syndrom er flere synlige tegn, symptomer, fænomener eller karakteristika, som ofte optræder sammen

Forvildede elever, forvildede mennesker

Overlæge dr. med. Knud Hermann som har lagt navn til syndromet, var neurolog. Han var også en respekteret universitetslærer. Sammen med forstander Edith Norrie undersøgte han hvad der kunne være fælles for Ordblindeinstituttets elever. De fandt forvildelse i elevernes forestillinger om tid, rum og retning hos næsten alle.

”Her er den fælles faktor”, sagde Hermann.

Retning

Vanskeligheder med at kende **b** og **d** fra hinanden var og er den almindeligste af de vanskeligheder, som viste sig. Hvis man har svært ved at kende højre og venstre, kommer man let til at synsopfatte **b** og **d** som ét og samme bogstav.

Når vi, der har Hermanns syndrom, får besked om at dreje til højre her! – lige med det samme – så drejer vi meget tit til venstre i stedet for. For at kende retning må vi have huskeregler. Men at bruge huskeregler tager tid. Vi når det ikke, før vi er kørt forbi det sted, hvor vi skulle have drejet. Derfor drejer vi uden at vide, om vi har drejet den rigtige vej.

Når vi dækker bord, er vi mange der ikke har nemt ved at lægge kniv og gaffel på de rigtige sider af tallerkenen: Kniv til højre og gaffel til venstre.

Vi kan have svært ved ugenavne og deres rækkefølge, månedsnavne og deres rækkefølge, og årstider og deres rækkefølge. Vi kan have svært ved at hitte rundt i verdenshjørner og med at kende klokken. Op og ned, foran og bagved er heller ikke noget, vi alle sammen har på rygmarven.

Vi har i det hele taget vanskeligt ved at orientere sanseindtryk i funktioner af tid, rum og retning. Hvilke vanskeligheder der er tale om, og hvor kraftigt de rammer os, er forskelligt fra den ene til den anden.

Forrest i forskningen

I 1955 udsendte forlaget Munksgaard Knud Hermanns afhandling **Om medfødt ordblindhed**. Her forklarede han det syndrom, som han havde fundet.

Med den bog blev Danmark førende i verdens ordblindeforskning.

En fantasiverden

Det syndrom som Hermann skrev om, var ikke noget, som skolernes psykologer fandt sig i. De sluttede op bag en ledende fagmand der erklærede, at ordblinde med den slags vanskeligheder ikke findes i skolerne.

Det var satens!

Blandt forældre og blandt ordblinde selv er det almindelig kendt at ordblinde viser de vanskeligheder med at orientere sanseindtryk i funktioner af tid, rum og retning, som Hermanns syndrom indeholder. Blandt ordblindeforskere og speciallærere er syndromet derimod ukendt og fornægtet. Ordblindeforskere og speciallærere lever åbenlyst i en anden forestillingsverden og en anden forståelse af virkeligheden end vi, der har Hermanns syndrom, gør.

Den der ikke ser virkeligheden i øjnene, svømmer i fantasier og ønsketænkning. Er man psykolog, audiologopæd eller speciallærer, eller er man ansat på et universitet som sprog- eller ordblindeforsker, har man magt til at trække fantasierne og ønsketænkningen ned over mennesker, der sidder fast i en sanseopfattelse, der dårligt – eller slet ikke – kan skelne mellem højre og venstre.

De der ønsketænker, og som har magten over læsning og ordblindhed, mener oven i købet at det er dem, der har ret.

Det er opskriften på, at det kan gå galt.

Det går galt!

Hvad hedder du; hvor bor du; hvornår er du født?

I begyndelsen brugte jeg den test, som Hermann selv har udformet. Det sker, at jeg vender tilbage til den. Så sidder jeg foran den, jeg tester. Jeg rækker min højre hånd op og spørger: ”Er dette min højre hånd?”

Jeg beder dem gribe højre øreflip med venstre hånds fingre. Og omvendt.

Jeg viser min tommelfinger og siger: ”Den er nummer Et. Hvilket nummer har lillefingeren?”

Men oftest tester jeg syndromet på en anden måde. Jeg spørger dem, hvad de hedder. De kender så at sige alle sammen deres fornavn. Men efternavnet er det

langt fra sikkert, at de kan. Har de flere navne, er det heller ikke sikkert at de siger navnene i den rigtige rækkefølge.

Så spørger jeg om navnet på den vej hvor de bor. Mange af dem aner ikke hvad vejen hedder. Eller husnummeret.

Det næste spørgsmål er hvilken by, de bor i. Jeg spørger også om deres fødselsdag og om hvilket år, de er født.

Hvad hedder den skole de går i?

Hvilket klassetrin?

Hvad hedder deres forældre til fornavn?

Alt det jeg spørger om, har med deres orientering i tid, rum og retning at gøre.

Mange af de ordblind jeg tester, kan ikke svare på andet end fornavnet. De ved ikke helt hvad de hedder, de ved ikke hvornår de er født, de ved ikke hvor de bor, de kender hverken deres fars, deres mors eller deres eget telefonnummer. De kan ikke huske hvad deres skole hedder og har måske heller ikke styr på hvilket klassetrin, de er på. De har kort sagt betydelige vanskeligheder med at orientere deres sanseopfattelse i funktioner af tid, rum og retning.

De lever i "Verden ifølge Knud Hermann". En verden som jeg kender fra mig selv.

Mit boldøje

Jeg har ikke boldøje.

I sommermånederne spillede vi håndbold i gymnastiktimerne. Jeg var den dårligste boldspiller af alle. Den der blev valgt sidst, når holdkaptajnerne valgte spillere. Jeg fik så at sige aldrig bolden i hænderne. Den kom susende og jeg greb ud efter den, men jeg greb ved siden af. Den kunne også komme lige mod mit hoved. Så stødte jeg den fra mig uden at have nogen idé om hvor jeg stødte den hen. Et par gange ramte den og knækkede en brillestang, som jeg ikke havde råd til at få skiftet. Det havde mine forældre heller ikke.

Når en bold er i luften, bevæger den sig i tid, i rum og i retning. Det som Hermanns syndrom spærrede mig adgang til at sanseopfatte uden at tænke mig længe om. Derfor har jeg ikke boldøje.

Jeg ved ikke hvor tit andre mennesker med Hermanns syndrom kommer til at mangle boldøje.

En ordblind sprogvidenskabsmand

Siden Hermann har ingen forsket i ordblindhed. I det mindste ikke på universitetsplan. Det gælder ikke alene Danmark; det gælder for hele verden, at Knud Hermann

er den sidste, der gjorde det.

Som sagt var det i 1955.

Det er længe siden, det var 1955.

I Danmark fandt ledende professorer på Københavns Universitet og embedsmænd i Undervisningsministeriet en yngre sprogvidenskabsmand som de gav en af de doktorgrader, som akademikere går rundt og giver hinanden.

Sprogvidenskabsmanden er så ordblind at det er en fornøjelse. Han beskriver selv hvordan han læser ved at indprente sig lyden af hvert enkelt ord for så at samle lydene sammen, når han når til punktumet. En møj-sommelig læseteknik. Han kan meget langt fra med sikkerhed skrive et fejlfrit femlinjers brev. Han er et glimrende eksempel på de mange akademikere, der viser Hermanns syndrom. Han forveksler **b** med **d**: Han skriver "orbbblind". Han bytter om på bogstaver og skriver "anm" for "man". Han skriver ord i gal rækkefølge: "Det ikke er min opgave", skriver han.

Han har også skrevet om sig selv, at "Jeg er ikke ordblind". Det gjorde han i Ordblindforeningens jubilæumsskrift.

Denne sprogvidenskabsmand gjorde de til leder af det, som resterne af ordblindeforskning er blevet til. Nu forsker de i bogstaver og bogstavlyde, i sproglyd og i sproglydfølger. Men i ordblindhed?

Overhovedet ikke.

Hør engang! Der er intet galt med at sprogvidenskabsmanden som er gjort til ordblindeprofessor, er ordblind. Tværtimod. Jeg mener selv, at alle ordentlige mennesker er ordblinde. Højt uddannede akademikere viser ofte Hermanns syndrom. Mange af dem viser samtidig den fysiologiske ordblindhed, som gør dem til dårlige læsere. At få en ordblind akademiker, der kender problemerne fra sin egen krop, til at lede universiteternes ordblindeforskning, var en stor chance for skolernes mange ordblinde elever. Denne sprogvidenskabsmands særlige personlige baggrund gav ham alle muligheder for at genoplive universiteternes ordblindeforskning.

Men det var ikke det, de havde ansat ham til at gøre. Derfor gjorde han det ikke. I stedet svigtede han skolernes dårlige læsere.

Han svigtede dem allerede da han erklærede, at: "Jeg er ikke ordblind." Han ville ikke være solidarisk med andre ordblinde. Han ville tværtimod tage afstand fra dem. Og han ville stille skolernes ordblinde elever til regnskab for det, som de var – og er – naturligt afskåret fra at kunne, nemlig at udvikle læse- og skrivefærdigheder.

Krammet på ham

Toneangivende universitetsprofessorer gav ham et professorat på Københavns Universitet med speciale i ordblindhed. At han benægter sin ordblindhed, som alle og enhver kunne få øje på, gjorde ham sårbar. Så sårbar at de havde krammet på ham. De har været klar over at de kunne styre ham ved at ramme ham på det som han mente, han måtte dække over. Sådan kunne de kontrollere hvad han forskede i, og de kunne bestemme hvilke videnskabelige resultater, han havde lov til at komme frem til.

Holde videnskaben i live

Takket være Charlotte Vedel, som jeg arbejdede sammen med på Ordblindeklinikken, og takket være de mange ordblinde som vi testede, kom jeg til at forstå hvad det var, Hermann skrev.

Jeg blev begejstret for ham. Jeg forstod hvor vigtig han var. Og er. Ikke alene for dansk ordblinddeforskning, men for verdens-. Jeg skrev om ham i en kronik i Politiken, og jeg skrev om ham i min første bog om ordblindhed. Den hedder **Ordblinde Børn**. Den blev udgivet af forlaget Borgen i 1992.

Andre var knapt så begejstrede. Hermanns syndrom for medfødt ordblindhed er ikke længere at finde i lærebøger om neurologi. Som om syndromet skulle være ligegyldigt.

Det er ikke ligegyldigt! Det er ualmindelig gyldigt, og det har betydning for store dele af befolkningen. Men mellem akademikere er der så stærk modvilje mod det, at de griber til at benægte, at det findes.

Neurologer, læger, universitetshumanister og skolefolk er faggrupper der lever af at se de fejl hos andre, som de ikke selv har. Hermanns syndrom er imidlertid en tilstand som mange af dem selv – mere eller mindre – befinder sig i. Noget som de fleste af dem dækker over. Så kommer Hermann og stikker dem både deres egne og mange andre menneskers problemer med at sanseopfatte i funktioner af tid, rum og retning i næsen. Det er de ikke glade for.

Det er de slet ikke glade for.

Vil de høre om syndromet?

Overhovedet ikke! Hvor ofte har jeg ikke hørt dem halvråbe, at ”Jeg er ikke ordblind!”

Det er antagelig derfor, de blokerer for at der bliver forsket i ordblindhed. En ordblindeforsker vil uvægerligt plumpe lige ned i det Hermanns syndrom, som ledende akademikere afskyr, fordi det hører til den

virkelighed, som de selv slås med.

I det skjulte.

Forskning i ordblindhed ville også føre lige frem til at Undervisningsministeriet og skolerne skulle se i øjnene, at ordblinde ikke kan synsopfatte skreven tekst. Det er der ingen anerkendt forsker, der har lov til. Det ville gøre at den læseundervisning af ordblinde, som har været praktiseret i mere end hundrede år, måtte laves fuldstændig om. Så kunne deres læseundervisning måske ende med at føre til noget.

Men er det meningen med læseundervisning af ordblinde, at den skal føre til noget?

De indre sansefunktioner

Hermanns syndrom – og hans test for syndromet – er lige så vigtig for at forstå den enkelte ordblindes sanseopfattelse, som Lilian Dahlkild og Birgit Kraghs test er.

Tag en skoleelev der viser store problemer med at udvikle læsefærdigheder. Spørg ham eller hende om navn, adresse, fødselsdag og fødselsår. Hvis du lader være med at være klogere eller at gå i rette med eleven, får du en indsigt som ingen skoletest kan give.

Lydforvekslinger?

Ordblindeprofessoren påstod at når ordblinde fx forveksler **b** og **d**, så er det ikke fordi de har vanskeligt ved at kende retning, men fordi *lydene* af **b** og **d** ligner hinanden til forveksling.

Det må jeg sgu nok sige!

”B” er en læbelyd. Lyden af ”D” kommer derimod fra fortungen. De to lyde ligner ikke hinanden mere end lyden af ”P” og ”G” gør.

Ordblindeprofessorens indsats har været til gavn for Københavns Universitet. Han har opbygget en uddannelse i Audiologopædi, som er høre-, tale- og læsepædagogik. Han har i mange år uddannet sine studerende til at være tåbeligt uvidende om ordblindhed. Fx har han lært dem at Hermanns syndrom ikke eksisterer. Fysiologisk ordblindhed har de heller aldrig hørt om. De aner ikke at ordblindhed er vanskeligheder med at synsopfatte skreven tekst. Det har han ikke lært dem.

Han har gjort sine audiologopæder til faglige idioter. Han har sendt dem ud i skolerne uden at de har fået indsigt i ordblinde børns indre tilstand og uden anden mulighed end at praktisere bedrevidende terperi.

Audiologopæder kan dårligt undvære forskolebørn. Det omvendte er ikke tilfældet. Forskolebørn kan glimrende undvære audiologopæder.

De, der ansatte ordblindeprofessoren til at forske i

bogstavlyde, sproglyde og sproglydfølger i stedet for at forske i ordblindhed, har måske gjort universitetsvidenskaben en tjeneste. Men de har også overladt mange ordblinde skoleelever til at synke til bunds både i skolen og i samfundslivet og til at blive utilpassede unge.

Har det været meningen?

Børn i chok

Hermanns syndrom har mange former. Det kan være den uskyldige bytten om på **b** og **d** og på bogstaver og ords rækkefølge, som den omtalte ordblindeprofessor er så typisk et eksempel på. Og som mange andre akademikere også er. Syndromet kan imidlertid vise sig som så kraftige sanseforstyrrelser at verden bliver et indre kaos der gør, at de opfatter den ydre verden som lige så kaotisk.

Dette ser jeg en gang imellem. Jeg opfatter det som en chokeret tilstand. Det er *Post Traumatisk Stress syndrom*, kaldet PTSD. Det findes hos voksne der har oplevet voldsomme chok. Og det findes hos mange børn, der er sluppet levende fra en vanskelig og livstruende fødsel. Jeg ser en hel del børn med ptsd efter fødselschok.

Jeg husker også en adopteret dreng der var blevet efterladt på gaden som helt nyfødt. Hver gang jeg viste ham noget eller bad ham høre en lyd, spurgte han: "Skal jeg nu slås ihjel?"

"Snakker om ptsd!" ville vi sige på norsk. Og mene at han har været ude for noget ganske særlig voldsomt, som bliver siddende i ham og fylder ham med den kroniske rædsel, som ptsd er. Han havde ptsd i en form som gør livet til et mareridt, som aldrig hører op.

Efter ganske få behandlinger med Volfs terapeutiske grammofonpladelyde kom han ud af sit indre helvede, og det blev let at komme i kontakt med ham.

Det betyder ikke at alle børn, der befinder sig i en dybt chokeret tilstand, bare skal have en kort serie lydbehandlinger for at komme ud af den. Så let går det ikke i alle tilfælde. Derimod betyder det, at når Hermanns syndrom optræder som så voldsomme psykiske forstyrrelser at tilstanden bliver invaliderende, skal lydbehandling forsøges. Hvad enten der er tale om et grundlæggende chok eller ej.

Ordblindeforvekslinger er ikke stavfejl

Af hensyn til både de ordblinde og til de mange skoleelever der læser og skriver udmærket, men som er præget af Hermanns syndrom, er det vigtigt at enhver læseunderviser og enhver dansklærer kender den særli-

ge sanseopfattelse af tid, rum og retning, som Hermanns syndrom består i.

Tag igen ordblindeprofessorens: ”Orbblind” og ”anm”. Det er ikke stavfejl. Det er Ordblindeforvekslinger! Professoren tror selv at han har skrevet ”ordblind”. Han ser, at han har skrevet ”anm” og mener bestemt, at der står ”man”. Han skriver ”Det ikke er min opgave” og ved med sig selv, at det er korrekt skrevet. Han er jo professor i sprogvidenskab. Han har en lang og grundig uddannelse i dansk sprog bag sig. Han bytter ikke rundt på noget som helst, mener han.

Den der giver sig til at rette på hans sprog, og som vil lære ham at skrive bogstaver og ord i den rigtige rækkefølge – for slet ikke at tale om at lære ham at kende **b** fra **d** – kender ikke den vigtige forskel på stavfejl og ordblindeforvekslinger. Over for forvekslingerne nytter undervisning og sproglige vejledninger ikke. Her skal en underviser for enhver pris holde sin bedrevenhed for sig selv. Både i ordblindeprofessorens tilfælde og når skoleelever gør det samme. Ordblindeforvekslinger skal man lade være.

Forbudt for lærere og pædagoger

Hermanns syndrom er antagelig meget mere udbredt, end vi aner. Hver femte skoleelev har så store kroniske problemer med at læse og skrive, at de ender med at forlade skolen som dårlige læsere eller som ikke-læsere. Det meget store flertal af dem har Hermanns syndrom oven i deres vanskeligheder med at synsopfatte skreven tekst.

Men dertil kommer en mængde mennesker som egentlig læser og skriver udmærket, men som kommer til at bytte om på **b** og **d**, og somme tider på **6** og **9**. Både når de skriver og når de læser. De kan også bytte om på rækkefølgen af bogstaver og ord. Dette er meget almindeligt. Særligt – tror jeg – mellem akademikere.

I den anerkendte universitetsforskning er Hermanns syndrom tabu. Selv den dominerende forsker der er stærkt præget af det, sørger for at det bliver bortforklaret. Han forkynder sine illusioner om sproglige øvelser der hjælper. Det er, hvad hans studenter har fået at vide. Det er hvad de presser ned over sagesløse børn.

Sproglige øvelser hjælper ikke. Det er professoren selv et glimrende eksempel på. Han som har lært så meget dansk grammatik, kan ikke skrive korrekte endelser hver gang.

Utilstrækkelig baggrund

Det har fra begyndelsen været forbudt for huma-

nister der fx uddanner sig til pædagoger, at have med Hermanns syndrom at gøre.

Det sætter lærere, audiologopæder, speciallærere og psykologer i den situation, at de ikke aner hvad det er for vanskeligheder, deres bogligt svage elever slås med. De kan – som jeg har skrevet – finde på at kaste sig over ordblindeforvekslinger og betragte dem som stavfejl. Det gør de, fordi deres uddannelse og dermed deres faglige baggrund er håbløst utilstrækkelig. Det gælder også psykiatere, der får med ordblinde at gøre. De er også udannet til at være uvidende om både fysiologisk ordblindhed og om Hermanns syndrom. Det gør at de giver mange skolebørn en grundlæggende mistillid til sig selv.

Andet opnår de ikke.

Den knuste selvtillid bliver en tung ballast for almindeligt ordblinde at bære med ud i voksenlivet.

Når det er sådan det er, er det godt hvis elevernes forældre – og helst også eleverne selv – skaffer sig den viden om ordblindhed og om Hermanns syndrom, som de har så god brug for, og som de endnu ikke kan få andre steder end her på Videncenter for Ordblindhed.

Kaare p Johannesen